

KS. WŁADYSŁAW OLEKSIAK

Zgórsko

MATKA BOŻA Z DZIECIĄTKIEM

Zgórsko to przysiółek wsi Podbozrze, położony przy szosie z Mielca do Tarnowa, w odległości 10 km od Mielca. Leży w widłach dwóch rzek, Wisły od zachodu i Wisłoki od wschodu. Nazwa wywodzić się może stąd, że Zgórsko jest usytuowane nieco wyżej niż okolica, bo na wysokości 185 m npm. Ze Zgórska jakby „z góry” patrzy się na okoliczne wioski, leżące na wysokości 176 m npm¹. Kiedy i kto założył Zgórsko, nie wiemy.

Parafia została tu erygowana w roku 1583 przez nawróconego z kalwinizmu Mikołaja Mieleckiego, hetmana w. koronnego². Pierwszym proboszczem był Łukasz z Rogoźna³. Pierwszy kościół pod wezwaniem św. Mikołaja bpa i wyznawcy został ufundowany przez tegoż Mieleckiego w roku 1561, jego konsekracji dokonał w 1595 bp krakowski kard. Jerzy Radziwiłł⁴. Rektorem kościoła był wtedy ks. Adam

Gulczewiusz z Mielżyna, diec. gnieźnieńska. Oprócz niego do uświetnienia parafii przyczynił się także w wielkim stopniu jego bratanek, ks. Maciej Gulczewiusz. Obaj nie tylko upiększyli kościół, ale zatroszczyli się o Bractwo Różańca św., dokonali zapisu 400,— zł. na szkołę w Zgórsku, nie zapominając o uposażeniu ubogich przy szpitalu w Zgórsku. W ciągu wiekowych dziejów parafii zgórskiej działało w niej kilku wybitnych proboszczów. Na uwagę zasługuje budowniczy obecnego kościoła ks. Jan Sokulski, proboszcz (1752—1770), który go zbudował w roku 1761, a następnie upiększył⁵. Był miłosierny dla ubogich. Ks. Adalbertus Mizliński proboszcz (1770—1799), rodem z Mielca — „omnem solitudinem in ovile Jesu Christi convertit” Ks. Hieronim Juszyński (1799—1810) prob., dr theol., „contionator optimus”, autor „Dikcjo-

¹ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, pod red. B. Chlebowskiego, t. 12, Warszawa 1895, s. 583.

² *Schematyzm Diecezji Tarnowskiej*, Tarnów 1977, s. 290.

³ S. Fischer, dz. cyt. nr 1.

⁴ S. Fischer, dz. cyt. nr 2.

⁵ S. Fischer, dz. cyt. nr 3.

narza poetów polskich”, który w rezultacie podróży naukowej przywiózł do Zgórska 7332 dzieł różnych poetów i pisarzy⁶. Księgozbiór ten stał się załącznikiem późniejszej Biblioteki Narodowej im. Ossolińskich we Lwowie. Wielką mądrością i świętością życia odznaczał się ks. Tomasz Korczyński, który studia teologiczne odbył w Wiedniu⁷. Uwieńczył je doktoratem z teologii. Po krótkim proboszczowaniu w Zgórsku powołany został do Przemyśla, gdzie od 1819 r. był biskupem. Ks. Sebastian Zapała proboszcz (1852—1893) w 1861 otoczył kościół murem, a w roku 1875 wymalował wnętrze kościoła⁸. W naszych czasach żył i działał ks. Bronisław Pałys, proboszcz (1947—1980), wielki czciciel Matki Bożej Zgórskiej, świątobliwy kapłan, gorliwy duszpasterz, przyjaciel dzieci i młodzieży, całkowicie oddany parafii.

Duchowym skarbem kościoła w Zgórsku jest łaskami słynący obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w typie tzw. Śnieżnej. Ma on wymiary: 113 cm × 80 cm. Jest namalowany na płótnie farbami olejnymi. Według znawców sztuki należy do szkoły włoskiej i pochodzi z pierwszej połowy XVII wieku⁹. Oblicze Bogarodzicy i Jej Syna, ręce i szaty są niezwykle żywe i świeże. Przedziwne piękno tkwi w oczach Matki Najświętszej. Oczy Jej są ciemne, niemal czarne, okolone także czarnym łukiem brwi, patrzą w dal w świętej zadumie. Ręce obejmują Jezusa, a On — jak na tronie — spoczywa w Jej ramionach. Zdobí Ją pasowa suknia. Ciemno-błękitny welon, w powiewie falistym przechodzi w powłóczysty płaszcz błękitno-zielony. Ozdobą i wyróżnieniem Maryi na tym obrazie jest krzyż na czole i gwiazda na lewym ramieniu. Znamienne znaki i symbole. Przepiękna jest postać Dzieciątko Jezus, uśmiechająca się, budząca miłość i zaproszenie. Jest to Boże Dziecię, ale z blaskiem przyszłego sędziego. Usta zamknięte, jakby za chwilę chciały coś powiedzieć. Siedzi w ramionach Matki, ale nie beczynnienie. Prawą ręką uniesioną w górę błogosławi światu, a lewą przyciska do serca Pismo św., księgę mądrości Bożej, zdobioną złotem. Od tej Bożej Dzieciny bije światło nie tylko z aureoli, ale wprost z szat Jego przelewa się na całą postać. Suknia jest lśniącą, białą, o blasku różanej jutrzenki.

Przy kościele w Zgórsku niemal z parafią powstało Bractwo Różańca św., które miało specjalną kaplicę pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej, i swojego kapelana¹⁰. W tej kaplicy był obraz Matki Boskiej Śnieżnej. Mogli podarować go Ossolińscy, którzy posiadali kolekcję obrazów¹¹. Ksiądz Bronisław Pałys utrzymywał, że obraz Matki Boskiej Zgórskiej jest kopią obrazu Matki Boskiej Śnieżnej z bazyliki Santa Maria Maggiore, który miał przywieźć do Zgórska któryś z Ossolińskich¹². OO Dominikanie z Sandomierza mieli odprawić z fundacji Bractwa Różańcowego w Zgórsku corocznie jedną Mszę św.¹³ Jednak o tym, czy taki obraz przywieźli, czy też podarowali nie ma nigdzie żadnej wzmianki. Wydaje się, że najprawdopodobniej przywieźli go pierwsi duszpasterze ks. Adam i ks. Maciej Gulczewiusowie, którzy przybyli tu z Wielkopolski. Publikacja „Sztuka Sakralna w Polsce — Malarstwo” zamieszcza reprodukcje obrazów M. B. z Dzieciątkiem z kościoła św. Małgo-

⁶ L. Łętowski, *Wspomnienia Pamiętnikarskie*, Wrocław 1956, s. 11.

⁷ S. Fischer, dz. cyt. nr 109.

⁸ S. Fischer, dz. cyt. nr 111.

⁹ W. Oleksiak ks., *Historia Cudownego Obrazu Matki Boskiej Zgórskiej*, Cur. 131(1981), s. 149.

¹⁰ S. Fischer, dz. cyt. nr 91.

¹¹ J. Białostocki i M. Walicki, *Malarstwo Europejskie w Zbiorach Polskich*, Kraków 1955, s. 21.

¹² B. Pałys, ks., relacja ustna.

¹³ S. Fischer, *Testament ks. Macieja Gulczewiusa*.

rzaty z Gostynia z roku 1644 i z kościoła św. Józefa w Kicinie z roku 1650¹⁴. Obrazy te mają wiele wspólnych cech z obrazem Matki Bożej Zgórskiej. Książa Gulczewiuszowie mogli go przywieźć z Poznania, który wówczas obok Krakowa był ośrodkiem tego rodzaju twórczości.

Istnienie tego obrazu stwierdza jasno dokument z wizytacji dekanalnej w parafii Zgórsko z roku 1782¹⁵. Wymienia on kościół nowo zbudowany z roku 1761, kaplicę murowaną Różańca św. „in cornu Evangelii” oraz w ołtarzu „imago gratiosa NMP”¹⁶. Jest to właśnie cudowny obraz Matki Boskiej w Zgórsku. W roku 1803 dokonano kasacji dóbr kościelnych na rzecz Funduszu Religijnego. Fundacja Różańca św. została mimo oporu zlikwidowana w roku 1837. Dokument znajdujący się w archiwum parafialnym w Zgórsku notuje: „Kaplica murowana, zrujnowana została — na mocy rezolucji rządowej jako mniej potrzebna obalona i bok kościoła, którym się chodziło do kaplicy, nowym drzewem zbudowany został”¹⁷. W tym czasie obraz Matki Boskiej zaginął. Odnaleziony został dopiero w roku 1894 podczas zmiany dotychczasowego pokrycia kościoła z gontów na blachę ocynkowaną. Przy porządkowaniu strychu kościelnego i usuwaniu zeń gontów znaleziono zawiniątko, w którym rozpoznano obraz Matki Boskiej z dawnej kaplicy różańcowej. Wtedy zamieniono go na feretron. Mocno nadwątlony podczas przechowywania na strychu, a następnie narażony na niekorzystne warunki atmosferyczne jako feretron, był bliski zupełnego zniszczenia. Uratował go ks. proboszcz Wojciech Zabawiński († 1929), który przekazał obraz do renowacji Kazimierzowi Pochwalskiemu — artyście malarzowi, uczniowi J. Matejki¹⁸.

Jak już wspomniano, akta wizytacji dekanalnej parafii zgórskiej z roku 1782 nazywają obraz Matki Boskiej w kaplicy różańcowej w Zgórsku „imago gratiosa”. Bronisław Kryczyński pisze: „W kościele zabytków starych nie ma, tylko obraz Matki Boskiej, ukryty za innym obrazem w wielkim ołtarzu, bywa odsłaniany przy wielkich uroczystościach”¹⁹. Od roku 1945 istnieje Księga Łask, która zawiera opisy ciekawych łask otrzymanych przez przyczynę Matki Najświętszej. Nie przechowały się liczne wota, zwłaszcza sznury koralu, które zdobiły obraz świadcząc o otrzymanych od Maryi dobrodziejstwach. Pamięć o nadzwyczajnych gestach łaskowości Maryi ze zgórskiego obrazu żyje w głębokim przekonaniu ludu. Lud ten ucieka się do Jej wstawiennictwa we wszystkich ważniejszych sytuacjach życiowych. Jako przykład łaskowości Matki Boskiej z tego obrazu może posłużyć wypadek, jaki miał miejsce w Przybyszu w 1944 roku. Gestapo wpadło na trop tamtejszej partyzantki i zastrzeliło na miejscu zarządcę folwarku Janusza Skrzypka i jednego fornalą. Robotników spędzono z pola, przechodniów zatrzymano i wszystkim kazano się położyć na dziedzińcu dworskim. Leżących na ziemi, Niemcy brutalnie kopali, szczuli psami, szukając komendanta Armii Krajowej, który znajdował się wśród leżących. „Leżałem na ziemi — wspominał on potem — i modliłem się do Matki Boskiej Zgórskiej i mojej zmarłej matki, aby mnie ratowała”²⁰.

¹⁴ T. Dobrzeńcki, J. Ruszczykówna, Z. Niesiołowska-Rotherowa, *Sztuka Sakralna w Polsce*, Malarstwo, Warszawa 1958, s. 189 i 190.

¹⁵ S. Fischer, dz. cyt. nr 14.

¹⁶ S. Fischer, dz. cyt. nr 22.

¹⁷ S. Fischer, dz. cyt. nr 94.

¹⁸ — portrecista polski ur. 1855, studia w Krakowie i Monachium, 1893 prof. Akademii Wiedeńskiej: wykonał wiele portretów wybitnych osobistości m. in. cesarza Franciszka — Józefa. K. Dziurzycki, ks., relacja ustna: Ks. W. Zabawiński posłał obraz M. B. Zg. do Krakowa do K. Pochwalskiego w 1916 r.

¹⁹ B. Kryczyński, art. cyt. s. 63.

²⁰ J. Kądziołka, chor. AK, komendant na rejon zgórski, relacja ustna przekazana W. i A. Oleksiakom.

Odpust ku czci Matki Boskiej Zgórskiej obchodzony był pierwotnie w święto Matki Boskiej Różańcowej. Obecnie urządza się w tym dniu procesję różańcową do pięciu ołtarzy. Uroczystość ta ma charakter i zasięg parafialny. Szerzy zasięg posiada odpust z okazji Imienia Maryi, obchodzony w III-cią niedzielę września. Termin tego odpustu datuje się od 1883 roku, z racji umieszczenia tablicy pamiątkowej w dwusetną rocznicę zwycięstwa pod Wiedniem ²¹. Odpust gromadzi mieszkańców nie tylko parafii Zgórsko, ale i okolicznych.

²¹ Tablica pamiątkowa, spiżowa, umieszczona w prezbiterium na ścianie kościoła w Zgórsku w dwusetną rocznicę odsieczy wiedeńskiej, r. 1883.